

NAPRZOD (2245) *av*

naprzod (2244), **najprzod** (1), [**naprzedyj**]; naprzod : najprzod *LibLeg* (32:1).

a *pochlone*; -ó- (321), -o- (41); -ó- : -o- *MurzHist* (7:2), *MurzNT* (10:1), *Mącz* (84:18), *SienLek* (4:14), *GrzepGeom* (7:2), *KochPs* (4:1), *SarnStat* (102:3).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

1. Na początku, najpierw (2083) :

a. *Uprzednio, przedtem, wcześniej niż; primo, primum Mącz; in prima PolAnt; ante omnia Modrz* (135) : Kożdy ktory chce zbawion być: Spowiedź naprzod ma vdziáć *BierEz* R3v; *OpecŻyw* C3; *ForCnR* B4, E3v; bo od thego odstampicz nyemaff czořzmy naprzod kv zaleczenyv *Crola Iana* ywspomozenyv kv lafcze *Caef.* napiřfaly *LibLeg* 7/35, 10/114; kiedy człowiek ma grzech popełnic, tedy on grzech naprzod bywa poczęti wołá. *WróbŻořt* 105v; *WróbŻořtGlab* A2; *MetrKor* 61/224; *SeklWyzn* b3v; *RejJóz* E6, P7; [*kupiec*] w yrżjgnawřfy [!] naprzod z liebie iat [...] řfedł řmieie nařad Bożi *RejKup* a7v; *MurzNT Luc* 1/76, s. 236 *marg*; *Diar* 21 [2 r.], 24, 27, 38, 50, 84, 91; Abowiem kiedy do kořciołá fwe⁸⁰ duchy nietzyřte chwalić idá/ tedy fię naprzod przed kořciołem wodá omywáią áłbo kropią. *KrowObr* 72, 31v, 120; Ziemia możeli rodzić dnia iednego? ábo możeli ieden narod rázem fię rodzić? ábowiem gdy naprzod Syon boleć poczęłá zrodziłá řny fwoie. *BibRadz Is* 66/8, I 411b *marg*, 4. *Esdr* 12/34; *GrzegRóżn* B4; Praemunio, Przed tym naprzód obroniam/ opátruyę/ Zábiegam czemu. *Mącz* 237a, 21d, 105c, 192b, 199a, 206d (20); *OrzQuin* Lv; Y pořadz ie [*ludzi godnych*] ná mięřcu [!] oney przeřzley roty. Przeřtrzegáiąc ich naprzod áby fię chronili/ Tego co nie przyřtoi/ y wiernymi byli *Prot* D2v; *SienLek* 12v, 23v, 35, 53, 117; *GórnDworz* C, Bb4; iż kto ie [*dawnych filozofów*] chce dobrze rozumieć/ muři vmieć Geometriá naprzód. *GrzepGeom* A3v; *RejPos* 6; *Grzegřm* 47; Tám naprzod rozliczyřwřzy ná dwoy dział liczmany/ Podzielili iák przyřzłó miedzy ony pány. *HistLan* F3; Ták że (nieřtetyřz) przyřzłó do tego/ kcżemu naprzod Szátan zmierzał/ gdy Piekielne to budowanie dwoie zákládał *KuczbKat* a2, 145, 180; Bom jeszcze w sercu nie czuł takowej miłości, Ani kiedym cie naprzod w nawach wodopławnych Z lacedomońskich uniořł onych krajow sławnych [...] Iako teraz ku tobie jestem zapalonym. *KochMon* 34; *BudBib Ios* 8/33; bowim [*Erazm Roterdamski*] gdy miał Nowy Teřtament na Láćinřki ięzyk przekłádać/ tedy fię był naprzod ná rozmáite řtare księgi řpořobił na Greckie y ná Láćinřkie *BudNT przedm* b5; Gdy pocżciwie wychowařz iego naprzod z młodu/ Tákowy przed drugimi wygrawa zawodu. *PaprPan* P4v; *KochOdpr* B3v, B4; Wywiedziono iá ták piękná/ iáko kiedy iá naprzod poimano *SkarŻyw* 152, 135, 403, 534 [2 r.], 536; *ZapKořcier* 1587/73v; RIngolt Algimuntowie wnuk Troynáćin/ á prářczur Brdżiwilow/ ktory ono był naprzod z Zmodżkich Iářkiń wyřzedwřzy w Ruři moc řwoię rozmnożył *StryjKron* 285, 160, 220, 300, 742 [2 r.]; Iákoż to dobrze y włařnie wyřził/ czářow řwych ten/ co ty wierřzyki naprzod złożył. *CzechEp* 335, *3v, 67, 236, 327, 381; *KochDz* 108; *KochPhaen* 11; *GórnRozm* I4; *KochWr* 28; *PaprUp* I2v; *LatHar* 631; ná ktorym roku obiedwie řtronie będą powinné řcutinia řwé wywodzić/ vczyniřwřzy naprzód przysięę *SarnStat* 613, 364, 843; *PowodPr* 8, 43, 66; *SkarKaz* 310a; Vczynię ták iáko chceřz: nuże powiedzże mi Naprzod iáko cię zowá. *CiekPotr* 68, 61.

Połączenia: »naprzod ... niż((e)li)« [*szyk zmienny*] (13); *ComCrac* 14; Idáć [!] řpac [*dzieci*] maia dáć dobrá noc řwoym řtarřzym/ a niż fię vkłáda/ maia fię naprzod przezegnać. *SeklKat* C4, A2v;

KrowObr 119, 124v; *GrzegRóżn* B3; *Mącz* 383c, 403c; Ale naprzod [ante omnia] niż co trzeba opisać sposób obierania Króla: kto ma być obran/ od kogo/ a jakim sposobem. *ModrzBaz* 75; *SkarJedn* 119; *CzechEp* 406; *LatHar* 130; Iako gdy trwoga ogniowa przypadnie każdi naprzod poyrzy ieśli nie v niego gore/ nizeli sie pyta gdzie sie zagorzało. *PowodPr* 80.

»(na) potym ... naprzod« [szyk zmienny] (2): *BibRadz Num* 15/23; Takze tez y Saul znacznie potym byl pokaran/ gdy naprzod Duch Bozy dobry od niego odlapil/ a duch go zly od Pana osiadl. *CzechRozm* 246.

»przed [czym] ... naprzod« [szyk zmienny] (6): *GroicPorz* ii2; *Mącz* 423b; *CzechEp* 259; Przed rozmyslaniem to naprzod opatrz/ abyć na dostatku materyy/ y rzeczy nie schodziło. *LatHar* 664; takowe kauzy sádzić/ [...] będziemy powinni/ przed wżemi criminalmi naprzód ikoro termin przypadnie. *SarnStat* 1201, 851.

»ni przedtym ... aż ... naprzod« (1): Ni przedtym będzie rozwiązany/ Aż nędznik naprzód dar mój obiecany/ Krwawy przyniołę *ZawJeft* 28.

»naprzod ... (a a, też, a. tuż) dopi(e)ro(z)« (6): *GlabGad* F5; koni naprzod bęganim mordowali/ aż na nogach stać niemogły/ też ich dopiero palili. *StryjKron* 156; *GórnRozm* Lv; *PapUp* G2; *WujNT* 103; Mali gotowe naprzod o to pyta/ Dopieroż sie z nim przez tłumacze witay *KlonFlis* H2.

Zwrot: »przewiedziec naprzod« (1): Pánowie Rádni nie tak sie máia popisowác prędkością wotowania/ iako ważnościami rzeczy: co záprawde niemoze sie im dobrze polzancowác/ iedno przewiedziawrzy naprzod [praevisus] y dobrze rospatrzywzy wiele rzeczy/ z ktorychby obrac mogli to coby napotrzebnieyszego bylo. *ModrzBaz* 26v.

b. *Przy ustalaniu kolejności: jako pierwszy, po pierwsze; primum Mącz, Vulg, Modrz, JanStat, Cn; primo Mącz, Vulg, JanStat, Cn; in primis Modrz, JanStat, Vulg, Cn; primitus Mącz, Cn; prius, prima facie a. specie Mącz; in primo, principio, primiter Cn (1950) : March¹Wiet Av; BierEz A2, A2v, F; Iudás zebrał wly flugi biskupie ij licemiernicze/ sfukal milęgo Iezufa/ naprzod w onym domu/ gdzie Iezus miły z fwymi zwoleniki wieczerał *OpecŻyw* 104v, 2, [27]v, 51, 52v, 74 (14); *PatKaz I* 1v, 2, 3v, 4v, 7; *PatKaz III* 95v, 114v, 116v, 125v; *MetrKor* 57/117, 59/75, 276; maż naprzod wiedziec: iz banki wiczezy czyfcia ciało ode krwi zley ktora iest pod skorą/ nizli krew z zyly wypulczona. *FalZiol* V 60, I 18b, 39d, [36], 106c, 108a (106); Naprzod iest smyfl polpoliti ktorim roznoć rzeci obaczamy. Przy nim iest fantafia, j dumanie trzeci smił *GlabGad* A5v, E2v, F4, F6v, G4v, Mv; *MiechGlab* **2, 64; Naprzod gdi przyediesz do Czessarza Thur. na dwor przodkiem wedle obiczayv bascham sye opowiesz a one ymieniem naschim y sina naschego yakosz przed tim swikl posdrowysz *LibLeg* 11/31, 6/155v, 7/68v, 103, 10/69v, 95v (18); *WróbŻolt* C5v; *ConPiotr* 30v; *LudWieś* ktv, A2, B3v; *SeklWyzn* a3, B, d2v; *RejJóz* O; *SeklKat* S [2 r.], V4; *ZapWar* 1548 nr 2668; *RejKup* z3, bb3v; *RejKupSekl* a3v; *KromRozm I* G4v; Gdy tedy byl na fwe niezczęście pytan/ powiedziál naprzód/ iako będąc zácnem a wżiętem procuratore^m vdał sie byl na łakomftwo i dla pienedzy boga sie nie bál *MurzHist* L4, M4, V2v; *MurzNT* 38v, 108v [2 r.]; *MurzNTSekl* A2; *KromRozm II* f3; *KromRozm III* D3, N6v, N7v; *Diar* 43, 59, 63, 83 [2 r.]; *DiarDop* 111; *BielKom* A3, E7; *GliczKsiąż* G7v, I6, K6, K8v, L4v (8); *LubPs* B, gg marg; *GroicPorz* a, b, hv, c2v, m2v (23); *KrowObr* 7, 24, 24v, 26v [3 r.], 27 (94); *RejWiz* 155v; Tedy sie przeprawil do nich naprzod [Et transiit contra eos prior]*

łam/ a wlfyfthek lud zá nim. *Leop 1.Mach 5/43, Gen 46/9, Deut 12/2, 3.Reg 7/15, 1.Mach 11 arg, Rom 3/2, 1.Cor 15/3; UstPraw Kv; RejFig Aa3; RejZwierz 7v; WyprKr 3, 46, 59v, 76, 83 (12); BibRadz *3v, *4, *5v, *6, Gen 1 arg (25); OrzRozm B2v, Fv, F2v, O2, I2 (9); rzecz naprzod vczyñil Arcybiskup Moguntyñfki Kurfierit BielKron [332²], 202v, 239v, 240v, 258v, 265v (20); GrzegRóżn L4, Nv; KochSat Bv; KochZg A4v; Susceptione prima, Ná pirwłzém pokofztowaniu/ Gdy fie naprzod kuñil. *Mqcz 36c; Vnguenta quis primus invenerit non traditur, Kto naprzód máñci wynalalñ nic o tym nie piłza. Mqcz 93a, 30a, 40b, 66a [2 r.], 85a [3 r.], 127c (46); PRoñi cię Pifarz/ Czytelniku miły: Naprzód/ ábyñ z dobrá wolá y myñlá QVINCVNXA iego czytalñ. OrzQuin A2, H3 [2 r.], H4, M2v, N2v, O (10); SarnUzn Bv, B2v, B3v, D5, D5v; SienLek 45, 46v, 111v, 125v, 133v (26); SienLekAndr a3, a4v [2 r.]; LeovPrzep G; RejAp 142v, 168; GórnDworz C8v, Dv, D5, V8v, L16v; GrzepGeom L2v, M2v, N3; RejPos 34v, 55v, 71, 90, 91 (19); BiałKat 161, 266, 338v, 363v; BielSat C2v; niezaras [!] bywa cłowiek odrodzony we wlyzthkim/ ále naprzod się rodzi iáko dzieciátko mále/ rołtaç vltáwicznie w meżá dołkonálego GrzegŚm 33, 9, 13, 19, 33, 34 (12); HistLan F3; KuczbKat 9, 40, 55, 120, 155; RejZwierz 75v; BielSpr 2v, 51; Ktorabykolwiek strona ten zwiázek tak ñwięty Naprzod stargała, bodaj tę pomñtę poznali KochMon 29, 20, 30, 31 [2 r.]; WujJud 98v, 127, 132, 143, 149 [2 r.], 155v, 168v; WujJudConf 15, 67; RejPosWstaw [21³]v, [110³]v; BudBib b, b2, b3v, o, c2 (8); HistHel C, Cv; BiałKaz B2, D, D4, F3, F4 [2 r.], G, L4v; BudNT przedm b3, b5, b7v, c3v, c6v (14); [ñw. Jan] ták mowi iż ná poczátku ábo naprzod byłá mowá CzechRozm 25, 3, 4, 7v, 13, 14v (69); Thu małz o Krolach Polfkich ñprawy ñwięte y zacne zá żywotow ich. Naprzod. Lech krol Polfki Słowiánin. *PaprPan Dd, H4, K4, S4v; KarnNap A3v, B3; Rozdźiał Piąty. Naprzod o tem/ iż dobremi obyczáymi Rzeczpołpolita bywa bárzo dobrze rządzoná. ModrzBaz 5v, 7v [2 r.], [16]v, 18, [38], 84 (16); SkarJedn A4, A4v, 17, 87, 93 (16); niechayże okażá ná łobie Sámi naprzod/ iáko ten gwałt winien nágradzáć KochOdpr C2, Bv, B3, B4, C4v; Przełeklñ fię naprzod S. Wincenty: ále wnet polecáiac fię Mátcie Bożey/ poznał iñz to był cżárt SkarŻyw 308, A4v, A5, 32, 56, 90 (43); ZapKóñcier 1582/31v, 1584/[49²]v, 51, 1586/66, 1587/73; MWilkHist C3; ciágnęli obádwá przez Armenfkie gory/ [...] á naprzod nád brzegámi Pontfkiego álbo czarnego Morzá ofiedli Roku 131. po Potopie StryjKron 91, 6 [3 r.], 11, 72, 76, 91 (23); CzechEp *2v, *3v, 31, 33, 54 (61); CzechEpPORz **2v [2 r.], **3v; NiemObr 77; ZapMaz II G 78/380v; Boday zdechł kto fię naprzód złotá rozmiłował KochFr 18, 81; KlonŻal B4v; KochPhaen 1, 6; KochSz A3, C, Cv, C2; KochWz 138, 139; ReszPrz 14, 20, 56, 91; ReszList 177; WerGoñc 262; WerKaz 281, 288, 294, 298; KochPieñ 17, 43, 45 [2 r.]; KochSob 67; ArtKanc A12v, D9v, F2v; GórnRozm Cv, E, Ev, G3v, H4v; KochProp 13; KochWr 40; PaprUp A4, A4v, B4, Cv, K3; ZawJeft 8; ActReg 21, 47, 75 [2 r.], 105, 148 (8); Calep 830a, 835a; GostGosp 1, 20, 22, 28, 60 (12); Phil F4, P; KochFrag 42; OrzJan 25, 133, 135; Liczże/ áto małz naprzód złotych ñiedm czerwonych/ ñiedm y dwádzieñciá grofzy przyłóž záñię do nich WyprPl B4v, C3; LatHar 1, +6, +8, +9v, 74 (22); KołakSzczęñl A4v, B; RybGęñli B4v; Do ktorekolwiek domu wnidźiećie/ naprzod mowćie [primum dicite]; Pokoy temu domowi. WujNT Luc 10/5, przedm 3, 12, 13, 23, 25 (46); WysKaz 19, 24; JanNKar G2v; JanNKarKoch G2; Naprzód práwu Duchownému należy íad/ rozeznać różnice okołó wiáry ñwiętey Krzeñciánfkiéy/ o Hęretykach/ Scyfmátykach/ Bluzniércach Bożych/ y Apoñtátách. *SarnStat 213, 2, 15, 19, 33, 103 [2 r.] (63); SiebRozmyñl F2v,****

Hv; *GrabPospR* L4, Mv, M3, N3v; *KmitaSpit* A3v, B, B2; *PowodPr* 6, 7, 17, 32, 36 (14); *SkarKaz* 5a, 40b, 155b, 207a, 240a (19); *VotSzl* Cv, C4v, E2, E4; *CiekPotr* 3, 8, 17, 41, 71; Bo nie zgodni Brytani naprzod zućiekáli/ Chárći ogárzi wyźli ná plácu zořtáli. *CzahTr* Ev, A4v, C4, C4v, Ev, Fv; *PaxLiz* Ev; *SkarKazSej* 661a, 673a, 674a, 679b, 692a, 694a, 700a; *KlonFlis* A3, E2v, G2; Záčźni naprzod śpiewanie; pokaź znák miłości Himenee wełoły *SapEpit* B3v; *KlonWor* 15, 32, 34, 38 [2 r.], 39 (12); [Mówili mu tedy/ Ktożeśty ieřt? A Ieřus im powiedźiał/ Náprzedzyi [*Principium*] (*marg*) początkiem abo napoczątku (–) to co téř wám mówię *MurzNT Ioann* 8/25 (*Linde*)].

W *połaczeniach szeregowych* (2): *GlabGad* K5v; á tu obáč co náprzod co w przodku/ á co pozad w tey przýśiędźe połoźono. *GórnRozm* G.

Połaczenia: »a (przeto, wszako(ź)) naprzod« = *in primis* *Modrz*, *Vulg*; *et primo* *JanStat*; *primum* *Vulg* (72): *BierEz* D3; *BierRaj* 18; *ForCnR* E; A wřzakoř [dziecięciu] naprzod Drijakwie moźeř dać z mlekiem rozmáciwřzy. *FalZioł* V 43, V 2, 7 [2 r.], 37v; *WróbŻołt* 117; *GroicPorz* i, o4v, hh; Ale [Bóg] Aaroná rozmnożył w chwale/ [...] á naprzod mu przygotował chleba dořtátek [*primitias primogenitorum divisit illi*]. *BibRadz Eccli* 45/24, 1.*Cor* 15 *arg*; *KochZg* B; *OrzQuin* E3; *SarnUzn* C8v; *SienLek* 46v, 54v, 74v, 83, 86 (8); *GrzegŚm* 60; Vcźynił rzecz do wřzytkich iák ná to řlufřřzáło. A naprzod Vrządowi pokornie dzyękował *HistLan* Ev; *KuczbKat* 90, 150, 230, 305, 325; *RejPosWstaw* [143³]; *BiałKaz* G4; *CzechRozm* 47, 61, 69, 100, 125, 134v; *PapRpan* C, G2, Q3; *ModrzBaz* 103; *SkarŻyw* 140, 491; *ZapKościer* 1582/36v; *StryjKron kt*; *CzechEp* 140; *ArtKanc* P6; *LatHar* 332, 415, 577; *KořakCath* B4v; *WysKaz* 27, 42; *WujNT Rom* 1/8; *SarnStat* 360, 424, 432, 949, 971 (11); *SkarKaz* 514b, 518a; *CzahTr* I4v; *KlonWor* 64.

»naprzod ... (a) druga (przyczyna, rzecz) (a. drugie, a. drugi(m) raz(em) ... (trzecie ... czwarte itp.)« = *prius* *JanStat* (53): *BierEz* B3v; vřina cźłowięcźa napodobnieryřa ieřt křym rzeczám. Naprzod ku řycie/ to ieřt wodzie z przefnym miodem przywarzoney. Drugie ku řyropowi oczcianemu. Trzecie ku ořzafronioney wodzie. Cźwarte ku owcźemu moczowi/ y teź ku koziemu, y ku oflowemu. *FalZioł* V 14, V 6, 10v, 15 [2 r.], 17a, 25 (11); *GlabGad* C; *LubPs* ee3; *BibRadz Deut* 5/14; *BielKron* 306; *RejPos* 154, 165; *KuczbKat* 195; *WujJud* 194, 221, 237v; *BudBib* c3; *CzechRozm* 225v; *StryjKron* 707; *WerKaz* 280; *ActReg* 4v, 6, 59, 82, 94, 161; Trzebá tedj dwu rzeczy w téy mierze. Napřód ábyř ták dawał/ iákobyć záwřdy dořtawáło. Druga/ ábyř tym dawał/ křóřzy tego řá godni *KochCn* B3v; *WujNT przedm* 18, s. 121, 293, 456, 470 (9); *WysKaz* 42; *JanNKar* G; *JanNKarKoch* F4; ten pan onégo řáfu/ tego křóry řábié/ napřód w řiękiérze/ drugim rázem w řukni/ trzeciim ná wołách y w koniach álbo w iednym koniu ma cźiąźáć przez winy. *SarnStat* 471, 668, 1272; *PowodPr* 24, 45, 47 [2 r.], 76.

»naprzod ... item ... (item a. teź)« = *primo* *JanStat* (6): *LibLeg* 11/97; Napřoth zaplacřila Iacubovy do poznanya 500 f. mamye ych. Item koziney 120 f. vktorey nyebořczik lieřal y vmarł. Item Iurdze offmanovy do poznanya y ynřchim dłuřnykom. poplacřila dłuę vyřřwobodzayáč. ymyenye lyeřacze. *ZapMaz V S* 332, *V S* 332; *SarnUzn* G6v; *GostGosp* 164; *SarnStat* 371.

»naprzod ... (a) nadto ... (drugie)« (3): *BibRadz* *3v; *BiałKat* 223v; oddał mu wřzyřtkę Oycá iego pierwřřą dzyerźawę/ napřod w Siewierskiej ziemi/ Branřkie y Stárodubřkie Xięřtwá/ náđ to Bielřko/ Suraz/ y Branřko/ drugie ná Podlářzu *StryjKron* 597.

»naprzod (... i jeszcze) ... (a a. i) na koniec (a. na końcu)« (5): *KrowObr* 159; *ModrzBazBud* ¶v; *SkarŻyw* 59; Bogu cześć ma bydź/ naprzód y nákoniec/ dáná: Bo ten wśyńtek świát rządźi/ á łam niéma páná. *KochFrag* 41; *SarnStat* *6.

»naprzod ... (a) na ostatek (a. na ostatku)« (3): *GliczKsiąż* Ov; Bo naprzod prośtym ludźiom łá zá náukę/ á wczonym rzeczy Bołkie ná pámięć przywodzą/ á wśyńtkich náońtátek ku chwale Bożey y ku nábożeńńtwu wzbudzáią. *WujJud* 47v; [*w Piśmie św.*] co miáło być naprzod/ to łię ná ońtátku námienia *SkarKaz* 81b.

»naprzod ... (a) potym (... dopiro a. na koniec, a. na ostatek, a. trzecia itp.)« = *primum ... deinde* *Modrz*, *Vulg*; *primum ... a. secundo, prima ... proxima (cura)* *Modrz*; *primum ... et* *Vulg* (424): *LibLeg* 4/26, 7/68v, 8/26, 11/10v, 12v, 186v; *ZapWar* 1537 nr 2494 [2 r.]; Onij wśyńtcy naprzod ręce vmyli/ potym^m przeżegnanię wczynili/ laktukę tamo też pońtawili. *OpecŻyw* 89v, 32, [127]; *FalZiol* I 113b, [115²]d, 122c, 142d, II 15d (33); *BielŻyw* 100; *GlabGad* E2v; *KłosAlg* A3; *WróbŻółt* cc6v; *WróbŻółtGlab* A3; *SeklKat* C3, Hv; *MurzHist* A4, B4v, C, E2, L3v; *MurzNT* 91, 103v [2 r.], 108v, 111, 126, *Mar* 4/28; *Diar* 180; *BielKom* E4; *GliczKsiąż* C7; *LubPs* M, O3, T, Z4; *GroicPorz* e, i2, o, r2, ii4; *KrowObr* 12, 35v, 44v, 46, 48 (19); *RejWiz* 150, 157v; [*Sakramentarze*] naprzod rodu łá dobrego/ ále nie świętego: potym też łá rozumu bláhego/ náuki iáko y ia/ niczemney *OrzList* e4v, h2; *RejFig* Bb6v; *RejZwierz* A2v, A3, A4, 60v; *BibRadz* *4v, *Lev* 23/5, *Ps* 89 arg, 101 arg, I 428c marg (7); *OrzRozm* C3v, F, Fv, I2v, I3 (9); *BielKron* 266, 273v, 278, 287v, 330 [2 r.] (8); *GrzegRóżn* F3v, F4; *Mącz* 86d; *OrzQuin* O2, P3v, V4, X; *Prot* E; *SarnUzn* C2; *SienLek* 6v, 38, 47v, 88, 92 (8); *LeovPrzep* a2v; *GórnDworz* D5, G4v, M8v, Ii2, Ii4, L17; *GrzepGeom* Ev, H3v, K3, N3; *RejPos* 62, 90v [2 r.], 92v [2 r.], 94v, 95v (12); *BialKat* 216, 263v; *GrzegŚm* 18; *KuczbKat* 35, 235, 405; *RejZwierz* 14, 38v, 124v; naprzod się zdziwiła Niewymownie, a potym do niej tak mowiła *KochMon* 33; *WujJud* 4, 53v, 57, 60, 86v, 112v, 150; *WujJudConf* 10v, 22, 66v, 227; *BudBib* b2, I 309a marg; *HistHel* B2; *CzechRozm* 2, 4v, 5v, 8v, 10 (52); *PapPan* Gv, V v, Hh2v; *KarnNap* C2, C3v, F3; *ModrzBaz* 6v, 14, 27v, 52, 58v (13); *SkarŻyw* 58, 68, 300, 347, 477; *ZapKościer* 1580/6v; *MWilkHist* A3; *StryjKron* 175, 288, 305, 542, 592 (8); *CzechEp* 38, 53, 54, 105, 118 (26); *CzechEpPORz* **; *NiemObr* 35; *KochEpit* A3v; *KochFr* 110; *KlonŻal* A2; *KochDz* 105; *KochWr* 136; *ReszPrz* 27; *ReszList* 145, 162; *WerGość* 228, 236; *WerKaz* 301; *GórnRozm* D2v [2 r.] G, L; *KochProp* 12, 14; *KochWr* 21 [2 r.], 31; *ActReg* 29, 136; *GostGosp* 42, 122, 158; łowo cnotá wiele w łobie zámyka. Naprzód mądrość/ która/ czego łzukác/ á czego łię chronić/ wczy, Potym łprawiedliwość/ która káždému/ co iego ięft/ dáć każe. Trzecia wielkość wmyłtu/ która na wżgárdzeniu rzeczy doczełnych zależy. *KochCn* B3, B4v; *KochCz* A4; Co wśyńtko Bogu naprzód/ á potym iego obmyśławániu/ y przełtrodze przypilác muśimý. *KochFrag* 48; *OrzJan* 3, 6, 49, 89, 92, 100, 166; *LatHar* 6, 34, 69, 110, 119 (28); *WujNT przedm* 32, s. 27, 63, *Mar* 4/28, s. 186 (15); *WysKaz* 44; *JanNKar* A2v [2 r.], A4, B4; *SarnStat* *3, 148, 347, 651, 777 (11); *SiebRozmyśl* D3v, F2; *GrabPospR* K4, L3v; *PowodPr* 2, 14, 15, 40, 56 (8); *SkarKaz* 416b, 606a; *VotSzl* A2v, C; *CzahTr* K2v; *GosłCast* 6; *SkarKazSej* 670b; *KlonFlis* B, E2, G; *KlonWor* 36; *PudłDydo* A3.

»naprzod ... a posledz« (1): łercze [*prawi Arystoteles*] naprod [!] żywię á posledz vmiera. *GlabGad* E2v.

»naprzod ... (a) przytym (i)« = *primum ... et Vulg* (5): *RejJóz* D8v; to cochmy iedno vczynili/ nie innym vmyślem fię dżiało/ iedno naprzod oglądaiąc fię ná chwałę Bożą/ á przytym ná fpołeczny pozytek kościoła iego świętego *BibRadz* *4v; á chwałá y cześć y pokoy wśelkiemu czyniącemu dobrze/ naprzod Żydowi *przytym* y Gręczynowi. *WujNT Rom* 2/10, *Rom* 2/9; *VotSzl* B4v.

»naprzod ... takież (i) (a. także(ć)) (... też)« (13): *NAprzod* gwozdzyki czynią dobrą á lubieżną wonią vft małtikowane. Takież Tatarfkie ziele. Też mirra *FalZioł* V 8v, V 16b, 83v, 85v; *GlabGad* I7; *WróbŻółtGlab* A3v; *BibRadz Ex* 31/7; *GrzegRóżn* L2; *RejPos* 91; *GrzegŚm* 21, 32; *CzechRozm* 254v; Chćieyże naprzód ięzyk mój zápieczętować/ A pod ftrażą/ pánie/ vftá moie chowác: Chćieyże także vmyśl obrácác ku cnoćie/ Aby fye nie chylił namniéy ku fromoćie. *KochPs* 205.

»naprzod tedy (też)« = *primum igitur, principio igitur Modrz; in primis itaque, primo quidem JanStat; ergo primum Vulg* [szyk zmienny] (59): *ForCnR* A2v; *KrowObr* 74v, 90v, 147v; *BibRadz* *4v; *Goski* *2; *OrzRozm* L2; *LeovPrzep* A2; *GórnDworz* F4v, V7, L1, Mmv; Diameter tedy naprzod zmierzysz iáko wielki ieft *GrzepGeom* H3v; *RejPos* 41 [2 r.]; *KuczbKat* 105, 130, 134, 190, 195 (10); *RejPosWstaw* 21v, [21³], [143²]; *BudBib* b2; *Strum* H2, O2v; *BudNT przedm* b2, Ff8v; *StryjWjaz* C4v; *CzechRozm* 106v, 180, 237; *ModrzBaz* 5, 74; *ModrzBazBud* ¶5; *SkarŻyw* A5v, 481; *StryjKron* 71; *CzechEp* 54, 89, 103, 274, 327 (8); *KołakSzczęśl* B2v; *WujNT przedm* 9, *Matth* 6/33; Naprzod tedy co fię tknie poważności tey fćarodawney Fámiliey/ [...] miedzy innymi wielkimi Książęty/ záwŹze mieyfce niemal pierwŹze miála. *WysKaz* 40; *SarnStat* 890, 1053; *VotSzl* D4v; *KlonFlis* A3.

»naprzod ... (i) teŹ (a. tudzieŹ) ... ((i) teŹ)« (36): *ZapWar* 1535 nr 2413; *LibLeg* 10/147v; *FalZioł* I 36c, III 2d, V 77v, 78, 88v (25); Naprzod tu prorok vpomina lud zydowski y teŹ poganski aby przeftali przeftadowac pana Criftuła y flug iego. *WróbŻółt* B6, Y2, ff3, kk4v; *SeklWyzn* 2; tedy więcey maŹ fie poftaráć/ á pogłobić yemu o dobre wychowánye/ yákoby pothym godzyen páuu [!] Bogu naprzod/ rzeczy poŹpolitey krzeŹciańfkyey/ tudzyeŹ y dobrym ludziom mogł być. *GliczKsiąż* E4v, D3; *RejZwierc* 18; NáćielzywŹy naprzod vŹy domowe fwyh pánow/ PoŹyłał teŹ nowe Pfálmy do infzyh Źiemianow. *KlonŻal* A2.

»naprzod ... więc ... (potym, a. po trzecie)« (5): Naprzod Wiofná/ więc Láto/ potym Iefień/ więc Zimá. *RejZwierc* 107; *WujJud* 133, 179; *LatHar* 579, 648.

»naprzod ... (po) wtore (a. wtory raz, a. wtora) (trzecie ... czwarte)« = *primum ... secundo ... (tertio) Vulg* (16): *OpecŻyw* 130v; *PatKaz* III 87; *FalZioł* V 27v; *GlabGad* K4; Naprzod krzeft, ktori vzdrawia od grzechow y ożywia od fmierci. Wtore bierzmowanie, to poŹila fercze przeciw pokuŹam. Trzecie [...] Czwarte *WróbŻółt* H3, N8, pp7; *SeklWyzn* c4; *GroicPorz* g4v, n3v, 11; *SienLek* 2; *LeovPrzep* A4v; *SkarJedn* 315; *WujNT* 1.Cor 12/28; Źłodzieiá niedoroŹká naprzod rozgá karzą: A wtory raz odchodŹi z pryŹkowáná twarzą. *KlonWor* 37.

»naprzod ... (a) zátym« (3): *GlabGad* P5; *Phil* F2; A ták wŹzytko zbáwienie ludzkie/ y nádzieiá chwały/ naprzod ná káfcie BoŹey/ á zátym ná vczynkach y zaŹlugách náfzyh záwiŹlá. *WujNT* 84.

Wyrażenie: »naprzod zaraz« (1): Widząc tedy P. Bog złoŹć czártowŹká/ naprzod záraz czártá ábo węzá przekłá *SkarŻyw* 262.

α. Z odcieniem wzmacniającym: *przede wszystkim, zwłaszcza; bardziej niż; in primis Mącz, Vulg, Modrz; primum Vulg, PolAnt, Modrz; ante omnia Mącz, Vulg; imprimis Mącz; primo (omnium) JanStat*

(124) : *MetrKor* 26/62v, 34/134; *KłosaAlg* A4; *LibLeg* 10/92, 70, 11/21, 48v, 88v; A obaczwiłfy ten wciłk á vdręczenie moie nie ynłłego naprzod nieprołłę iedno oddal grzechy á wyłłętki moie odemnie. *RejPs* 36v; *SeklKat* S3v; *RejKup* e2; *Diar* 84; Tey cnoty [pobożośći] kthora yełł między inłłłemi cnotámi nawyęłłá y napotrzebnyeyłłá/ naprzod pátrzáć ná byáley głowie *GliczKsiąż* P6v, H, I7v, P6; *LubPs* A4, D2; *GroicPorz* cv; *KrowObr* 220, 235; *BibRadz* II 118b marg; *BielKron* 198v, 263v, 296v, 307; Tego naprzod bądź pewien/ iż Bog włłitko widzi *KochSat* B4; *KochZg* A4v; Quod commodo valetudinis tuae fiat, Tilko áby to nic zdrowiu twemu nie łłzkodziłó/ álbo tym obyczáyem/ ábyłł twoye zdrowie náprzóđ opátrzył. *Mącz* 343d, 139b, 170d, 315b, 336c, 338d; *OrzQuin* T2; *Prot* B4v, D2v; *SienLek* 16, 110v, 124, 161v; *SienLekAndr* a3; *GórnDworz* Ev, E6, Hh4; *RejPos* 44v, 86, 94, 183; *WujJud* 107v; *BudNT przedm d*, *Luc* 12/1, 1. *Cor* 11/16[18]; *PaprPan* Cc3; *ModrzBaz* [16]v, 40v, 65; *SkarJedn* 219, 373, 379; *KochOdpr* B2; *KochPs* 163; Dziękiuię Pánu Bogu (mowi Páweł S.) zá włłzytki wierne: ále naprzod zá was włłzytkich/ bo wy pierwłłzy iełłtełłcie. *SkarŻyw* 337, 114, 294, 309, 358, 412, 580; *StryjKron* A, A6v; *CzechEp* 277, 334; *NiemObr* 153; *KochDz* 104; *WisznTr* 32; *PudłFr* 60; *KochWr* 19, 40; *PaprUp* D2v; *ActReg* 61; *OrzJan* 60, 71; *LatHar* 33, 78, 284, 371, 393, 639; *KołakSzczęłł* A3v; *WujNT przedm* 1, s. 23, *Luc* 12/31, s. 407 marg, *Act* 3/26 (11); *SarnStat* *8, 1057; A Teżby tá wypráwá nie mogliá wiele kołłztowác/ ábowiem naprzod w woýłłce nie wolno bęđdzie kołłztow próżnych czyniłł/ ktore *ad ornatum et pompam* więcey należą/ niź do potężnołłci boiu *GrabPospR* N4v, N4; *PowodPr* 29, 46, 51, 81; *SkarKaz* 82b, 116a, 120b, 348a, 454a, 608a; Gdy niebełłpieczeńłłtwo omnie/ Bogá łłobie naprzod włłpomnię. W náđdzieię iego obrony/ Nie boię łłię z żadney łłtrony. *CzahTr* [D2], E2v; Naprzod wielkie łłczęłłcie iełłt krolełłtwá y Rzeczypołłpo: gdy ludźie łłwoie záchowuię w iednołłci/ zgodzię/ y miłłołłci łłpolney *SkarKazSej* 683b, 658b, 677a, 682b; Przeto mowmy y o tych ktorzy nas záwodzą Przyácięłłłtwem obłłudnym: y ták nas podchodzą. Iáko naprzod pochlebcy/ ná ráźie nam łłtoią: I wiele ludźi płłuią tá połłtáwá łłwoią. *KlonWor* 54, *ded* **3, **3v, k. **2v; *SzarzRyt* C2v.

Połłczenia: »a (jeszcze) naprzod« = *in primis, ante omnia Vulg; primum PolAnt; in primis autem Modrz* (25): *BierEz* F4; Áż więłłz ij z ijnymi dworzany w krótkim czálie łłie łłprzyáciłłł v dworu/ a naprzod s pan^{em} łłtarołłtá *ForCnR* Cv; *MurzHist* D3; *RejZwierc* 40v, 86v, 114, 161v; *BudBib Tob* 4/13; *CzechRozm* 121; *ModrzBaz* 33; *ModrzBazBud* ¶15v; *KochPs* 35; *SkarŻyw* 597; *CzechEp* 7; *ReszList* 152; *KochPiełł* 38; *OrzJan* 90, 99; Zołłtáwiłłci łłiedm Sákrámentow/ [...] á naprzod Kołłciólł łłwięty *LatHar* 677, 286, 324, 579; *WujNT Iac* 5/12; *SkarKaz* 40a; *VotSzl* F.

»nad [kogo] naprzod« (1): ták bog vmiłłował Ze iá náđ włłłtytki inne/ naprzot powyłłłfyć chciáł *KlerWes* Av.

»naprzod (i) przed [kim, czym]« = *imprimis, ante omnia Mącz* [szyk zmienny] (4): nie thak pożytku łłwego łłzukáciącz/ iáko thego wielmi łłtuiącz, Praczem łłie tey naprzod y przed innemi podiáł. *FalZiołłUng* V 119; *Mącz* 36c, 322b; Y was nadobne Nymphy włłpomieniemy/ A záwłłże ciębie [Jadwigo Tarłłówno] naprzod przed inemi *SzarzRyt* D3.

Szeregi: »naprzod i (a) nade wszy(s)tko« = *primo autem omnium JanStat* (5): *BibRadz* *2; Nie tylko [należy] chore cięłłczyłł/ ále naprzod y náde włłłzyłłtko ku prawdźiwey záłłołłci zá grzechy/ ku pokućie y łłkrułłze y łłpowieđzi przywiełłć *WujJud* 199v; *LatHar* 22; *SarnStat* 372, 466.

»naprzod, (i) napierwej (i nade wszystko)« = *primo, et principaliter, et maxime super omnia JanStat* (2): Tu trzeba mądryemu Sędziemu dogadzać, aby nie przezeń temu wżytkiemu dosyć stáło: to iest, práwu, *confuetudinibus decretis in simili*. Ale naprzód y napiérwéy spráwiedliwości świętęy dogadzać. *SarnStat* 1293, 372.

»naprzod i nawet« (1): Słufznie go [Boga] tedy ząwždy naprzód wfpominamy: Naprzód/ y nawet/ bo złtąd wżytko dobre mamy. *KochPhaen* 1.

»naprzod a nawięcej« (1): Naprzod á nawięczey małz obaczyć iakiey iest barwy vrina/ to iest iestli czýrwona/ albo biała *FalZioł* V 1v.

»naprzod i osobliwie« (1): ta przenađoŕtoynieyŕza ofiárá/ [...] naleŕzy ofobliwie ná tych trzech rzeczách [...] to iest ná poŕwiácániu/ ofiárówániu y wŕywániu/ á naprzod y ofobliwie ná poŕwiácániu *LatHar* 77.

2. *Przodem, z przodu; prae Mącz, Cn; ante, prorsum Cn* (89) : A gdy nie kogá grążyłá/ A rychło wtonąć miálá: On co náprzod kogi ŕiedziál/ Zeglarzá táko zopytał *BierEz* I4v; *Leop Sap* 19/2, *Act* 27/43; thym porządkiem ku koŕciołowi iecháli/ iż naprzod po práwey ŕtronie iechał Arcybiskup Mencki/ iemu po lewey iáchał Biskup Trewierŕki. W drugim glidzie Arcybiskup Koleńŕki *BielKron* 330; *Mącz* 123d, 126d, 132a, 248c, 311c (12); Ano y źwirzétá y ptacy [...] kiedy leczą albo ŕtády idą/ tedy czo ŕtárŕzego á wiadomŕzego ząwždy naprzod puŕzczáią. V nas tylko pozłóciŕty wŕzedy naprzod. *RejZwierc* 70v, 70v; *StryjWjaz* B2; ia was [*bracia*] záltáwię naprzod ŕwoią głowá *StryjKron* 732, 702; *Praefigo* – Naprzod wtikam. *Calep* 833a; Naprzód ŕwieće zwykłym obyczáiem/ Iáko kiedy pánienkę w łóŕnicy oddáiem/ Zápaloné nieŕiono *GórnTroas* 73, 62; *KlonFlis* E2v, F4v; *SzarzRyt* D3v.

W połączeniu szeregowym (1): zŕzykowaní ŕtali/ A Dziálá z infzá ŕtrzelbą ŕpráwnie rozŕtáwiáli/ W poŕrzodku iedny/ z bokow zás y z tyłu drugie/ Pieŕze naprzod co nieŕli hakownice dŕgie. *StryjKron* 742.

Połączenia: »naprzod ... przed [*kim*]« [*szyk zmienny*] (6): *Mącz* 105c; Bo iuŕ ten co mu Pan Bog da przyŕć do trzeciego wieku á do ŕzedziwych lat ŕwoich bieŕy naprzod do kreŕu przed owemi dwiemá co nie iefzcze ná młodym y ná ŕrzednim wieku zábawiáią. *RejZwierc* 129v, 23, 159, 175; *KochSz* B.

»naprzod ... za [*kim*]« [*szyk zmienny*] (5): *RejKup* v8v; *Leop* 1.*Reg* 25/19; *Mącz* 316c; Tá to ktora zá nimi idzie [...] ŕláchetnieyŕza iest/ ále tá ktora naprzod idzie nie iest tey ćci doŕtoyná. *HistRzym* 18v; *CiekPotr* 40.

Przysłowie: Sroŕŕŕzy ieleni huf gdy ie Lew wiedzie/ Niŕli Lwow gdy Ielonek naprzod iedzie. *RejZwierc* 228v.

Zwroty: »bieŕć naprzod« = *praecurrere Vulg* [*szyk zmienny*] (9): *BierEz* B; *Leop Luc* 19/4; Kto naprzod bieŕy ŕromotá iż názad przybieŕy *RejZwierc* Aaa4v [*idem* 130] 129v [2 r.], 130; A bieŕawŕzy naprzod/ wŕtápił ná drzewo pŕonney figi/ áby go wyŕrzał: bo tam tędy iŕć miál. *WujNT Luc* 19/4 [*przekład tego samego tekstu*: *Leop, SkarKaz*]; *SkarKaz* 452; *CiekPotr* 40.

»naprzod iŕć (a. poŕć, a. wyniŕć), idący« = *praeire, prodire, priorem ire Mącz; praecedere Vulg; praevius Mącz* [*szyk zmienny*] (17:3): Iozeff z męŕczyznami ijdzie naprzod/ a panna Maria z onymi dobrymi matronami rozmáwiáiątz ijdzie í nimi z daleka. *Opecŕzyw* 30v, 26; *RejJóz* B3, Ov; *RejKup* v8v; *MurzNT* 165; *Leop* 1.*Reg* 25/9; *BielKron* 355v; Nos priores ibimus, My náprzód poydziemy.

Mącz 322c, 105c [2 r.], 123d, 201c, 316c, 492d; *HistRzym* 18v; *RejPos* 1v, 292v; *RejZwierc* 175; *WujNT Matth* 21/9.

»naprzod (po)jechać (*a. przejeżdżać, a. wyjeżdżać*)« = *praecurrere, procurrere Mącz* [szyk zmienny] (8): *RejJóz* P6v; *BibRadz Gen* 46/31; *Mącz* 74d [2 r.]; *iefli ia łam naprzod nie poiądę/ thedy w.m. żony mey widzieć nie będyełz mógł GórnDworz* S4v; *RejZwierc* 228v; *Chciałbył Krol przywitawszy ią naprzod iachac y dokoscioła zsiesc ActReg* 82; *SarnStat* 1219.

»(po)słać (*a. odesłać, a. wysłać*) naprzod« = *praemittere Miech, Mącz, Vulg* [szyk zmienny] (15): *A dlá tego widzątz Iezus miły łmętek łwé matki/ poślál na przod Iána s Piotrem k niéy/ aby łie nie łmucila OpecŻyw* 78; *MiechGlab* 32; *LibLeg* 10/146; *RejJóz* P6v; *GliczKsiąż* B6; *Leop 2.Mach* 12/21; *RejFig* Aa3, Bbv, Dd5v; *Mącz* 226d [3 r.]; *RejZwierc* 93; *zaraz przemyłnym fortelem/ táiemnie á nieznacznie wyłłał z Prus żonę naprzod z łkárbałmi/ y łprzętem domowym do Zmodzi ná pewne mieyłce. StrykKron* 492; *GostGosp* 94.

Szereg: »naprzod (i) nazad« [szyk 8:6] (14): *BierEz* B, I4v; *RejWiz* 110; *w pułtynie/ lafy/ błotá wielkie/ y w ćiałne mieyłcá ludzi záwiedli/ iż nie mogli áni ná zad áni ná przod wynidź/ thám ie Prufacy porazili hániebnie. BielKron* 355v, 95v; *Mącz* 163c, 208c; *Kon máiąc długie kopytá á nie głębokie/ iefli ná zad wyłzłze niżeli ná przod/ ten bywa prętki SienLek* 187; *RejPos* A5; *RejZwierc* 130 [*idem*] Aaa4v; *BudBib* I 411d *marg*; *KochSz* B3v; *A rzelze náprzod y ná zad idące [quae praecedebant et quae sequebantur] wołály WujNT Matth* 21/9.

3. Zwroty o różnych znaczeniach (73) :

»(nic) nie dać naprzód [*komu, (w) czym*] [*w tym: ledwaby co (1)*]« = *nie pozwolić [komu] uzyskać [w czym] przewagi, pierwszeństwa; nihil a. non (con)cedere Mącz, Cn* [szyk zmienny] (44): *BierEz* Rv; *włzakoż łwey myłli y łwego domniemania takowy [człowiek] bywa, nikomu naprzod nie chcąc dać iakoby nikt leplży w rozumie nie był GlabGad* M3v; *RejRozpr* I3v; *BielKron* 56, 219, 264v, 289v; *Certat AEgyptus cum feracissimis terris, Krolewłtwo Aegyplkie nie da żadnemu páńłtwu naprzód vrodzáynośćią. Mącz* 49c, 43b, 46c, 49d, 340b; *znam kilku łthárych kthorzy pięknie łpiewáią/ y nie dádzą w tym żadnemu młodemu naprzod. GórnDworz* K2, E3, N4v, V2v, X3, X7, Y; *RejPos* 13v; *A włzakoż to vważay/ áby łie gębá z miełzkiem zgadzálá/ á nie dáy iey naprzod wyłkákowác. RejZwierc* 25v, 190v; *gdyby łie Polłká łtátecłnie trzymálá [swych praw]/ náławnieyłzym Krolełtwam y Páńłtwam Chrześciáńłkim [...] ledwaby co naprzod dała. WujJud* A3v, A4v, 34v, 36, 116v, 137, L13v; *Przypátrżze łie y życiu iego [Czernieckiego] pocźciwemu/ Nie da naprzod temu wierz Kłiążęcicy [!] żadnemu PaprPan* R3v, Dv, I, N3, R3v, X3v; *á [kraina] oná co byłá Niedawno wielce brudna/ tak łye iáłną łtálá/ Ze łniegom ná Zálmonie naprzód nic nie dáłá. KochPs* 97, 162; *BielSen* 6; *KochPieś* 17; *ActReg* 163; *Day łie/ Háńno/ nápátrżyc wdźięczný krały łwoiéy/ Kłóra nie da nie naprzód áni Phołphorowi/ Kiedy napięknéy z morzá wynika ku dniowi. KochFrag* 21; *LatHar* +7, 512; *WujNT przedm* 17.

»naprzod iść [*w tym: przed czym (1)*]« = *mieć pierwszeństwo, przewodzić* (4): *Niechże tedy Filozoffkie páńowánie naprzod idzie przed Krolewłkiem w Rzeczypołpolitey [Praeeat igitur oportet philosophicum imperium regio in republica]/ á gđzieby ono prze ludzká złość byłó zániedbáne/ toż dopiero niech łię wynurzy Krolewłka władza. ModrzBaz* 129; *GórnDworz* Gg2; *y choćby téż kto*

przeżyłki y poľfęsią zá pofzlednięýłzym zapifem otrzymał/ tedy pierwżęgo zapifu łumma y przeżyłki máią byđż waźnieýłżę/ y naprzód iśdź *SarnStat* 688 [*idem*] 760.

»siła (*a.* niemało, *a.* wiele) naprzód mieć; [*co*] mieć naprzód [*w tym: przed kim (3)*]« = *zyskać* (*przewagę, pierwszeństwo*) [*szyk zmienny*] (21): *RejKup* o2v, aa6, Ee; *KromRozm III* L8v; *RejZwierz* 79v; Ma to Arcybiskup [...] náprzod áby on przednieýłże mieýłce w Ráđzie Krolewłkiey miał *OrzRozm* I2, P; ále wiele naprzod mieli Hiłzpani/ iż zamek y inne mieýłcá obronne trzymáli *BielKron* 230, 248; *BielKronCies* 477; *RejAp* 168v; *RejPos* 7; Coź bogacz naprzod ma iż myfzy worki Gryzą mu/ á on przedfię łufzy wtorki. *RejZwierc* 226v, 12v, 26, 108v, 164; *Strum* K4v; *BielSjem* 2; *ActReg* 6; Ale iuź ci siłá máią naprzód, którzy zmłodu Diáléktiki y *artes dicendi* vczyli łie. *SarnStat* *5v.

»naprzod obaczać (*a.* ubaczyć), patrzący« = *przewidywać; providere* *Modrz* (2:1): Był to człowiek dáleko naprzod pátrząiący/ á powinności łwe ostroźnie vwaźaiący *ModrzBaz* 106v; Hetman/ [...] ma być táki/ ktoryby y wiele rzeczy naprzod vbáczyć/ y zprędká ráde dobrá dáć/ ábo v łiebie náleść/ [...] á w łámeý woienney łpráwie przodek mieć mógl *ModrzBaz* 115, 106v.

»nic ... naprzód nie ustąpić« (1): Non multum aut nihil omnino Graecis cederetur, Máło/ albo prołto nic by łie Grekóm naprzód nie vłtąpił/ á Nie dáł. *Mqcz* 43b.

Synonimy: **1. a.** *pierwej, przedtem*; **b.** *napierwej, pierwej, przedzej*; **α.** »nade wszystko«, *napierwej, nawet, nawięcej, osobliwie, zwłaszcza*.